

VO-Signaal

Medicijnverstrekking en medisch handelen

Scholen willen het beste voor hun leerlingen. Daarom is het niet zo raar dat veel scholen hun leerlingen paracetamol verstrekken als ze hoofdpijn hebben of ziek zijn. Maar soms gaat het verder dan dat: leraren helpen leerlingen met diabetes met het meten van hun bloedsuikerspiegel of zorgen ervoor dat een leerling zijn medicijnen inneemt. Met de invoering van de Wet Passend Onderwijs zal het spanningsveld tussen de zorgbehoefte van leerlingen en de zorg die de school kan of moet bieden alleen maar toenemen. Scholen in het voortgezet onderwijs moeten dan ook nadenken over medicijnverstrekking en medisch handelen. Hoe ver kan, wil en mag een school hierin gaan? Wat zijn eventuele risico's? En hoe ga je als school om met aansprakelijkheid?

Dit VO-Signaal gaat in op de verschillende vormen van medicijnverstrekking en medisch handelen en eventuele risico's. Ook biedt dit VO-Signaal scholen handvatten om aan de slag te gaan met het opstellen van beleid rondom dit thema.

1 Verschillende varianten

Medicijnverstrekking en medisch handelen kan op scholen in het voortgezet onderwijs verschillende vormen aannemen:

1. Een leerling wordt ziek op school of krijgt een ongeluk.
2. Een leerling of zijn ouders/verzorgers vraagt/vragen of de school medicijnen wil verstrekken.
3. Een leerling of zijn ouders/verzorgers vraagt/vragen of de school medische handelingen wil uitvoeren.

1.1 Risico's

Scholen moeten zich realiseren dat er nogal wat risico's kleven aan het verstrekken van medicijnen en het uitvoeren van medische handelingen. Enkele voorbeelden:

- Een leerling slikt een door de school verstrekte paracetamol, maar reageert hier niet goed op.
- Een docent bewaart de adhd-medicijnen van een leerling in een niet-afgesloten lade in zijn bureau, waarna de pillen opeens zijn verdwenen.
- Een leerling heeft diabetes, maar de leraar die hem helpt bij het spuiten van insuline is een paar dagen ziek. Er zijn geen afspraken gemaakt over vervanging.

1.2 Beleid ontwikkelen

Er komt dus veel kijken bij medicijnverstrekking en medisch handelen. Daarom moeten scholen beleid ontwikkelen om eventuele aansprakelijkheidsrisico's af te dekken. Want als er iets misgaat, kan zowel de school als de betreffende medewerker aansprakelijk worden gesteld. Meer informatie over dit onderwerp vindt u in de paragraaf 4: 'Aansprakelijkheid'.

Het is hoe dan ook belangrijk dat vo-scholen zichzelf een aantal vragen stellen:

- Willen en kunnen we leerlingen die een zorgvraag hebben helpen?
- Wat moeten we hiervoor regelen?
- Hoe zit het met aansprakelijkheid?
- Hoe kunnen we een en ander goed inbedden in onze organisatie?

2 Willen en kunnen

Scholen moeten zich ten eerste afvragen of ze leerlingen met een (medische) zorgvraag überhaupt willen helpen. Veel scholen hanteren namelijk het uitgangspunt dat een leerling die ziek is (of op school ziek wordt) thuis ziek moet zijn. Maar dat is soms gemakkelijker gezegd dan gedaan. Want wat doet u als een leerling ziek wordt op school? Bovendien kunnen scholen leerlingen met een chronische ziekte (zoals diabetes of astma) of een allergie moeilijk weigeren. Uiteraard hangt dit ook af van het zorgprofiel van de school en van de voorwaarden die een school stelt in het eigen medisch protocol.

2.1 Nadenken over gevolgen

Scholen ontkomen er dus simpelweg niet altijd aan om leerlingen met een (medische) zorgvraag te helpen. Denk dan ook goed na over de mogelijke gevolgen hiervan. En leg beleid en de afspraken vast in een medisch protocol, het zorgprofiel, het schoolplan en de schoolgids. Artikel 24 van de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) stelt ook dat een en ander duidelijk kenbaar moet worden gemaakt aan ouders/ verzorgers via het zorgprofiel, schoolplan en schoolgids, anders zijn scholen juridisch niet gedekt. Door deze afspraken goed vast te leggen, weten docenten die te maken krijgen met zieke leerlingen ook waar ze aan toe zijn.

2.2 Uitvoerbaarheid

Ten tweede moeten scholen nagaan of ze leerlingen met een zorgvraag kunnen helpen. Als een school besluit dat leerlingen met een zorgvraag tegemoet worden gekomen, moet dit in de praktijk natuurlijk wel uitvoerbaar zijn. Ga na voor welke situaties uw school gesteld kan worden, wat in zulke situaties moet gebeuren en hoe dit op school ingeregeld kan worden. Ook hier geldt dat scholen er goed aan doen om alle afspraken vast te leggen in een medisch protocol, het schoolplan en de schoolgids.

3 Visie

Bij het opstellen van een visie op medicijnverstrekking en medisch handelen doen scholen er verstandig aan om in paragraaf 1 beschreven varianten van medicijnverstrekking en medisch handelen als uitgangspunt te nemen. Houdt u er rekening mee dat leerlingen vanaf een bepaalde leeftijd zelf mogen beslissen over hun medische behandeling (zie kader 'Beslissingsbevoegdheid leerlingen'). En realiseer dat docenten het verrichten van medische handelingen kunnen weigeren uit hoofde van hun functie. Daarnaast kunt u nagaan of u het verrichten van bepaalde medische handelingen – de zogenaamde voorbehouden handelingen – kan laten uitvoeren door een wijkverpleegkundige of een medewerker die geen leraar is. Zo'n medewerker kan onder voorwaarden wel arbeidsrechtelijk geacht worden om medische handelingen te verrichten, zolang wordt voldaan aan de voorwaarden van de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (Wet BIG).

BESLISSINGSBEVOEGDHEID LEERLINGEN

In de Wet Geneeskundige Behandelings Overeenkomst worden leerlingen qua beslissingsbevoegdheid als volgt ingedeeld:

- Tot twaalf jaar: ouders of voogd beslissen. Aan de leerling moet wel op een begrijpelijke manier worden verteld wat er met hem gaat gebeuren.
- Twaalf tot zestien jaar: zowel ouders als leerling moeten toestemming geven. De mening van de leerling is in principe doorslaggevend.
- Vanaf zestien jaar: leerling is beslissingsbevoegd. De ouders krijgen ook geen informatie over hun kind, als het kind daar geen toestemming voor geeft.

3.1 De leerling wordt ziek op school

Ouders zijn verantwoordelijk voor hun kind: een ziek kind hoort thuis te zijn. Het gebeurt echter regelmatig dat een leerling op school last krijgt van hoofd-, buik- of oorpijn. Scholen doen er goed aan zich in zulke gevallen terughoudend op te stellen: docenten zijn over het algemeen niet deskundig om de juiste diagnose te stellen. Daarom is het aan te raden om in geval van ziekte contact op te nemen met de ouders om te overleggen wat er moet gebeuren. Is er iemand thuis om de leerling op te vangen? Wordt de leerling opgehaald of moet hij thuisgebracht worden? Of moet hij naar de huisarts? Ook als een docent inschat dat de leerling gebaat is bij een eenvoudig middel (zoals paracetamol), is verstandig om dit eerst af te stemmen met de ouders.

Ad Heijmans**arbocoördinator bij ROC West-Brabant**

“ROC West-Brabant heeft een protocol opgesteld voor medicijnverstrekking en medisch handelen. Na een vraag om medicijnen te verstrekken aan een van onze studenten, kwamen we erachter dat onze scholen allemaal op een andere manier omgingen met dit thema. De ene school hanteerde strikte regels, bij de andere school stond er bij wijze van spreken een pot met paracetamol op tafel. Dat moest anders. Het door ons opgestelde protocol is inmiddels goedgekeurd door de GGD en ligt nu bij onze Raad van Bestuur. Ik merk dat er veel interesse is voor het protocol, helemaal als ik collega's vertel over de risico's die kleven aan medicijnverstrekking en medisch handelen. Het is een thema dat leeft, dat is wel duidelijk.”

Ouders niet bereikbaar

Het kan gebeuren dat de ouders of verzorgers niet te bereiken zijn. De school kan de zieke leerling dan niet zomaar naar huis sturen; er is immers geen toezicht thuis. Bovendien is het niet aan te raden de leerling zonder toestemming van de ouders medicijnen toe te dienen. Daarom is het van belang dat een school een of meerdere medewerkers – die via scholing bekwaam zijn om beslissingen te nemen, bijvoorbeeld een bhv'er met een ehbo-diploma of een medewerker van het zorgteam van de school – aanwijst met wie een medewerker in zulke gevallen kan overleggen. Deze persoon zou ook de medicatie en andere middelen (zoals paracetamol) kunnen beheren en registreren.

VOORKOMEN IS BETER DAN GENEZEN

Als u te maken krijgt met zieke leerlingen, moet u zich realiseren dat u geen arts bent. Daarom doet u er verstandig aan om bij twijfel een (huis)arts te raadplegen. Dit geldt uiteraard ook als de pijn blijft of de situatie verergert. Hanteer altijd de stelregel dat u handelt alsof het uw eigen kind is.

Tip: oudercontract

Zorg ervoor dat ouders tijdens de intake van hun kind een formulier invullen, waarin ze de school toestemming geven om – als ze niet bereikbaar zijn als hun kind ziek wordt op school – een eenvoudige pijnstiller te geven of een arts te raadplegen. Ouders kunnen op dit formulier ook hun contactgegevens invullen en aangeven of hun kind overgevoelig is voor bepaalde medicijnen, ontsmettingsmiddelen of smeerseltjes tegen insectenbeten.

3.2 Verstrekken van medicijnen op verzoek

Leerlingen krijgen soms medicijnen of andere middelen voorgeschreven die zij een aantal keer per dag moeten gebruiken, dus ook tijdens schooluren. Bijvoorbeeld pufjes voor astma, antibiotica, adhd-

medicijnen of zetpillen bij toevallen. Als de ouders en de leerling zelf niet in staat zijn om deze medicijnen toe te dienen, dan kunnen zij de school vragen deze middelen te verstrekken. Scholen kunnen natuurlijk besluiten hier niet in mee te gaan. Maar dan is het wel belangrijk dat docenten hiervan op de hoogte zijn, zodat ze niet op eigen houtje gaan handelen, met alle gevolgen van dien.

Schriftelijk

Besluit een school wel in te gaan op een verzoek om medicijnen te verstrekken, dan is het raadzaam om de ouders of de leerling te vragen of zij dit verzoek schriftelijk willen indienen. Vraag ook om schriftelijk aan te geven om welke medicijnen het gaat, hoe vaak en in welke hoeveelheden ze moeten worden toegediend, op welke manier en hoe de medicijnen bewaard moeten worden (koelkast, kamertemperatuur, etc.). Daarnaast moet een school duidelijk vastleggen wie de medicijnen verstrekt en hoe eventuele vervanging is geregeld, mocht de betreffende medewerker ziek worden of toevallig een dag buitenshuis zijn.

PARACETAMOL

Paracetamol wordt veel gebruikt en lijkt een onschuldig medicijn. Paracetamol onderdrukt echter de symptomen. Dit kan leiden tot een foute inschatting van wat er mis is met een leerling. Een leerling kan bijvoorbeeld ernstiger ziek zijn dan op grond van het gedrag wordt verwacht. Scholen moeten dan ook voorzichtig zijn met het verstrekken van paracetamol aan leerlingen.

3.3 Medische handelingen

Hoewel het weinig zal voorkomen – al is als gevolg van de Wet Passend Onderwijs wel een toename te verwachten van dit soort vragen – kan het gebeuren dat de school van de ouders of een leerling de vraag krijgt om handelingen te verrichten die vallen onder medisch handelen, zogenaamde voorbehouden handelingen op grond van de Wet BIG. Te denken valt aan het geven van sondevoeding of het meten van de bloedsuikerspiegel bij suikerpatiënten door middel van een vingerprikje.

Voorbehouden handelingen

Over het algemeen hanteren scholen de stelregel dat deze handelingen door ouders of een thuiszorgorganisatie zelf op school worden verricht. Deze handelingen vallen namelijk onder de zogenaamde 'voorbehouden handelingen'. En daar zitten de nodige haken en ogen aan. Een school kan

ervoor voor kiezen om medische handelingen niet uit te voeren, dan wel deze niet door docenten te laten uitvoeren. Mocht een docent of medewerker wel medische handelingen gaan verrichten, dan moeten zij aan een aantal voorwaarden voldoen (zie de alinea's 'Wettelijke regels' en 'Bekwaam'). Ook hier geldt dat duidelijke communicatie over dit standpunt richting medewerkers erg belangrijk is. Het mag natuurlijk niet zo zijn dat een medewerker niet op de hoogte is van dit standpunt en het medisch protocol en op eigen houtje gaat handelen.

VOORBEELDEN VAN VOORBEHOUDEN HANDELINGEN

Voorbeelden van voorbehouden handelingen, die vallen onder de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (Wet BIG), zijn:

- injecties;
- verrichten van puncties;
- verrichten van catherisaties.

Niko van den Hout coördinator/hoofd bhv bij Onderwijsgroep Tilburg

“Onderwijsgroep Tilburg bestaat uit achttien ROC's en drie VO-scholen. Wij kwamen erachter dat er geen eenduidig beleid was voor medicijnverstrekking en medisch handelen. Om problemen op het gebied van aansprakelijkheid te voorkomen, hebben we in overleg met GGD Hart voor Brabant een protocol opgesteld. Hierin hebben we onder meer opgenomen dat alleen de directeuren van de scholen mogen beslissen over medicijnverstrekking en medisch handelen. Op dit moment zitten we midden in het implementatieproces. Het is belangrijk dat alle scholen ook écht gaan werken volgens het protocol. Zelf geef ik regelmatig voorlichting, bijvoorbeeld aan onze preventiemedewerkers. Ik vertel dan dat we een protocol hebben en dat het – ook vanwege aansprakelijkheid – belangrijk is om volgens dit protocol te handelen. We werken met kinderen en daarom heeft iedereen een verantwoordelijkheid. Als iemand ziet dat er een pot met paracetamol op een bureau staat, moeten alle alarmbellen gaan rinkelen.”

Wettelijke regels

Scholen moeten zich, als een medewerker medische handelingen verricht, realiseren dat ze hiermee bepaalde verantwoordelijkheden op zich nemen. Sowieso moeten de ouders (of de leerling) voor dergelijke ingrijpende handelingen hun schriftelijke toestemming geven. Maar daarmee is de kous niet af. Voorbehouden medische handelingen mogen namelijk alleen worden uitgevoerd door BIG-geregistreeerde professionals. Schoolpersoneel valt niet onder de Wet BIG. Een medewerker die de vraag krijgt om een medische handeling te verrichten, is hiervoor dus niet gekwalificeerd.

Bekwaam

Wel is in de Wet BIG vastgelegd dat andere personen dan artsen medische handelingen mogen verrichten. Dit mag echter alleen onder strikte voorwaarden. Ten eerste moet duidelijk zijn dat een medewerker dit wil. Een werknemer mag weigeren om voorbehouden handelingen te verrichten. Daarnaast moet de medewerker instructies krijgen van een specialist, wijkverpleegkundige of huisarts. Pas als de medewerker aangeeft dat hij zich – na oefening met de dienstdoende arts of wijkverpleegkundige – voldoende bekwaam voelt om deze handelingen te verrichten, mag hij dit doen. Voorwaarde is wel dat de arts of wijkverpleegkundige beoordeelt of de werknemer de betreffende handeling naar tevredenheid verricht. Ook moet de arts of wijkverpleegkundige dit – met het oog op eventuele aansprakelijkheden – schriftelijk vastleggen in een bekwaamheidsverklaring. De arts moet deze beoordeling bovendien periodiek herhalen (minstens elk schooljaar opnieuw). Een kwartiertje uitleg van de ouders over de handeling volstaat dus niet.

NIET VERPLICHT

Scholen moeten zich realiseren dat een medewerker niet verplicht kan worden om medische handelingen uit te voeren. Ook al heeft een medewerker een bekwaamheidsverklaring en hebben ouders (of een leerling) toestemming verleend, dan nog kan de medewerker ervoor kiezen om de handeling niet uit te voeren. Bovendien kan een school een docent arbeidsrechtelijk gezien niet opdragen om voorbehouden handelingen te verrichten.

4 Aansprakelijkheid

Er kleven bepaalde risico's aan medicijnverstrekking en medisch handelen door scholen. Zo kunnen scholen aansprakelijk worden gesteld voor schade als gevolg van medicijnverstrekking en medisch handelen. Hierbij gaat het om civielrechtelijke aansprakelijkheid en strafrechtelijke aansprakelijkheid. In juridische kwesties speelt ook mee of de school duidelijk is geweest in haar communicatie naar de ouders toe. Het advies is dan ook om het medische beleid te benoemen in het schoolplan, de schoolgids en natuurlijk het zorgprofiel. Het moet voor ouders duidelijk zijn wat het beleid van de school is en wat het medisch protocol inhoudt.

4.1 Burgerlijk wetboek

Het Burgerlijk Wetboek bevat een speciale aansprakelijkheidsregeling voor werkzaamheden die in het kader van een dienstbetrekking worden verricht (artikel 6:170). Dit betekent dat de school aansprakelijk kan worden gesteld voor schade, die is aangericht door een fout van een medewerker. Het is dus mogelijk dat een werknemer civielrechtelijk aansprakelijk wordt gesteld als er een fout is gemaakt. Hij kan die aansprakelijkheid echter doorschuiven naar zijn werkgever.

De werknemer kan wel strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld. Dat is alleen aan de orde als de medewerker bijvoorbeeld niet bevoegd was om de medische handeling te verrichten of ernstig nalatig is geweest bij het verrichten van de medische handeling, waardoor een leerling ernstige gezondheidsschade heeft opgelopen. Bijvoorbeeld door het toedienen van de verkeerde medicijnen of een te hoge dosis.

4.2 Civielrechtelijke aansprakelijkheid

Scholen kunnen zich verzekeren tegen claims op basis van civielrechtelijke aansprakelijkheid. Hiervoor sluiten scholen een WA- of bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering af. Deze verzekering dekt de schade die medewerkers aanrichten aan derden, bijvoorbeeld leerlingen. Er moet dan natuurlijk wel sprake zijn van schuld door de werknemer. Scholen die zich willen verzekeren voor civielrechtelijke claims als gevolg van medicijnverstrekking en medisch handelen, kunnen dit regelen via hun al afgesloten WA- of bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering. Mocht u niet zeker weten of uw school is verzekerd voor civielrechtelijke aansprakelijkheid op dit gebied, vraag dit dan na of dring er bij de directie op aan dit uit te zoeken. Het gaat bij deze (extra) verzekering niet om grote bedragen. Wel stellen verzekeraars vaak de eis dat de school alleen in aanmerking komt voor vergoeding van

eventuele aansprakelijkheid wegens medicijnverstrekking en medisch handelen:

- als de school een protocol heeft voor medicijnverstrekking en medisch handelen;
- als er in de betreffende situatie volgens dit protocol is gehandeld.

Ga na of dit ook bij uw verzekeraar het geval is.

4.3 Strafrechtelijke aansprakelijkheid

Strafrechtelijke aansprakelijkheid is niet te verzekeren. Wel kunnen scholen zich vrijwaren van strafrechtelijke vervolging wegens mishandeling of nalatig handelen. Scholen moeten dan kunnen aantonen dat er zorgvuldig is gehandeld, bijvoorbeeld doordat er een protocol is, waarnaar ook is gehandeld. Ook moet de school kunnen aantonen dat een medewerker die een medische handeling verricht een door een (huis)arts verstrekte bekwaamheidsverklaring heeft. Medewerkers kunnen zelf ook als persoon strafrechtelijk worden vervolgd.

Ton Gieling arts maatschappij en gezondheid bij GGD Brabant Zuidoost

“De GGD krijgt regelmatig vragen van scholen over medicijnverstrekking en medisch handelen. Ik benadruk dan altijd dat scholen goed over dit thema moeten nadenken. Ze moeten er ook voor zorgen dat dit op hun school goed is geregeld, bijvoorbeeld in een protocol. Als GGD Brabant Zuidoost proberen we ook proactief te handelen. Bijvoorbeeld door scholen gevraagd en ongevraagd te verwijzen naar landelijke protocollen en richtlijnen op dit gebied. Een praktische handreiking is te vinden in hoofdstuk 4 van het document Hygiënerichtlijnen voor scholen vervolgonderwijs. (zie kader ‘Voorbeeldprotocol’, red.). Doe er je voordeel mee!”

.....

5 Tips

Heeft uw school goed nagedacht over medisch handelen en medicijnverstrekking? Beschikt uw school over een mooi protocol of goed gedocumenteerd beleid? Staat dit in het schoolplan en is het opgenomen in de schoolgids? Dat is mooi! Toch kan elke school met de volgende tips zijn voordeel doen:

- Zorg ervoor dat het beleid van uw school niet alleen op papier bestaat. Praat erover met collega's, bed het in in de zorgcultuur op uw school, verzorg presentaties voor docenten, de directie, arbo- en preventiemedewerkers over de risico's en betrek het zorgteam van de school bij de communicatie over dit thema (of laat deze verzorgen).
- Denk na over de beslisbevoegdheid op het gebied van medicijnverstrekking en medisch handelen binnen uw school. Wie neemt uiteindelijk de beslissing als er een verzoek binnenkomt voor het toedienen van medicatie of voor het uitvoeren van een medische handeling? Zorg ervoor dat één persoon verantwoordelijk is voor dit soort beslissingen, bijvoorbeeld de directeur.
- Zorg dat de vervanging van medewerkers die medicijnen verstrekken of medische handelingen verrichten goed is geregeld. Misschien kunnen het zorgteam of de bhv'ers een achterwachtfunctie vervullen.
- Verstrek uw school paracetamol aan leerlingen? Zorg dan voor één vast aanspreekpunt of verstrekpunt én voor een goede registratie. Overleg bij regelmatig terugkerend gebruik – vijf keer kort achter elkaar of vier keer of meer per maand gedurende drie maanden – met de leerling en de ouders.

- Stel standaardformulieren op voor 'de leerling wordt ziek op school', 'medicijnverstrekking op verzoek' en 'medische handelingen op verzoek'.
- Overleg met de GGD in uw regio als u vragen heeft, als er onduidelijkheden zijn over hoe u moet handelen of als u beleid wilt ontwikkelen over medicijnverstrekking of medisch handelen op school.

Voorbeeldprotocol

Wilt u een protocol opstellen voor medicijnverstrekking en medisch handelen? Voorbeeldprotocollen zijn te vinden op de website van Voion: www.voion.nl → publicaties → vo-signaal-medicijnverstrekking-en-medisch-handelen.

Disclaimer

Dit VO-Signaal is met grote zorgvuldigheid samengesteld, waarbij is gestreefd naar volledigheid en juistheid van de gegeven informatie. Aan dit VO-Signaal kunnen geen rechten worden ontleend. Voion aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van eventuele onjuistheden en/of gedateerde informatie. Heeft u opmerkingen over de inhoud? Dan verzoeken wij u uw reactie te mailen naar info@voion.nl. Ook uw ervaringen, oplossingen, opmerkingen of suggesties zijn van harte welkom.

.....

VOION

Voion, het Arbeidsmarkt & Opleidingsfonds voor het voortgezet onderwijs, zet zich in om samen met scholen vraagstukken op te lossen op het gebied van arbeidsmarkt, mobiliteit, professionalisering en veilig, gezond en vitaal werken. Voion ondersteunt schoolbesturen, directies, P&O-ers, mr-en, arbocoördinatoren, maar ook docenten, oop'ers en sociale partners. Voion ontsluit kennis, doet onderzoek, ontwikkelt nieuwe instrumenten en adviseert en begeleidt scholen in (pilot)projecten. Ook initieert en faciliteert Voion netwerken op verschillende niveaus, publiceert good practices en biedt trainingen aan. Voion werkt voor en samen met werkgevers en werknemers in het voortgezet onderwijs, en wordt bestuurd door de sociale partners in het voortgezet onderwijs.

Voion
Postbus 2501
6401 DA Heerlen
T 045 579 6024
info@voion.nl